

Leeftocht

Wim van Binsbergen

Leeftocht

uitgeverij in de knipscheer b.v. haarlem

Leeftocht
Copyright © 1977 Wim van Binsbergen
Foto omslag: NN, fotoarchief S & G
Grafische vormgeving boek en omslag: Jack van Heerd

ISBN 90 6265 0104

Internet versie, 2003
voor de Internet versie werden enige tekstwijzigingen
doorgevoerd en werden verklarende noten toegevoegd

INHOUD

I Leeftocht

- 9 Ouders
- 10 Gebeurtenis
- 11 Michaven
- 12 Steppe
- 13 Zicht
- 14 Gebedje
- 15 Calendarium
- 16 Bergtop
- 17 Het licht nog aan

Dichten ?

- 21 Dichten?
- 22 Naschrift
- 23 Een modern gedicht
- 24 Vervulling
- 25 Steen der wijzen
- 26 Marcus Aurelius Augustinus
- 27 Hij spreekt hier een soort Engels

III Riten

- 31 Aid le-Kebier
- 36 Een kind krijgen
- 38 Dodewake voor chieff Mulimba
- 40 Kank'anga
- 43 Hatsjepsoet
- 44 Drs de Dichter
- 47 Computer
- 48 Reis op moederdag
- 50 Voor Lenshina

I Leeftocht

OUDERS

Zie het duister is veranderd.
De fluistercel is leeggestroomd, het trillen kramp.
God trad uit en sloot hun lichaam toe.

Gescheiden voortgaand,
Wantrouwig tussen de bomen door
(Benen van de staande slapende paarden van de nacht);
Dan langs van kreten verweerde steden;
Door van zwijgen verkorrelde woestijn.

Veel te zwak de oude echoos;
Niet meer te horen het hart.
Stilte schichtig uitvluchtend voor de stilte.

GEBEURTENIS

Bloed, verband - zonneschaar, klievend het moeras.
Geuren aarzelen tussen oud en nieuw.
Riethanden op het windpaneel vormen een vuistroep.
Daarna, opengespat tot palmen, verslagen,
Smeulen zij toe naar de paze bron.

De pols een kievit in de verknelde wolkenkeel.
Geluid slaat neer in de ingegraven kolven.
Muggen trekken hun haarnet open.
Stugge lokken van de dood lossen eindelijk hun zwaarte.

MICHAVEN

Kleeft het licht nog,
Probeert met een duizendhand van stammen reikend de aarde.
Zwarte vletten zinken, het meer zet zijn kleuren uit,
Gaat staan als haar dat zich de liefde na weet.

Adem. Vogels scheuren de kurken schotten open.
En ik word oor en mond van wat alleen geluk kan heten.

STEPPE

Sneeuwlicht dat de elanden der ellende een keerpunt opwerpt.
Op hun geweien dragen zij de aftocht wiegend mee.
Gedachten hurken nog in hun witte hinderlaag; gedichten.
Een wenkende lucht biedt zijn melkweg de aarde aan.

Vanuit de duisternis wentelt een lynx zijn x tot het vuur uitslaat,
En van heulingen los jaagt vlamvend dit vierspan door mijn leven.

ZICHT

Heilig raam. Reliëf dat ik bevend betast.
Koningskader, waarbinnen mijn ziel geraakt
Hiërogliefen gist van liefdes zomerstad.
Berging en beeldenaar.

Voelt langs het vlak de handlijn van de dood.
Maar zing, beo, zing, ontgrendel de wolf zijn naam,
Herten, terrein.

Stijg. Doe van de bladeren de mazen
Springen tot poorten; vertebekers, met van zicht
De lippen aan.

GEBEDJE

schrijvend over totemisme in Australië

Rakel, vlieg, dit barnsteen op.
Leer, keer om je runderen weer.
‘Papier
Hier’.¹ Broeder dier, doe mij open.

Grensmens wil ik zijn,
Minman,² bidden:
‘In de bomen is het geheim’.

¹ Verwijzing naar een bekende papierbak in het ontspanningspark De Efteling; de bak produceert de hier aangehaalde tekst om kinderen aan te manen hun afvalpapier erin te gooien.

² In sommige talen van Nieuw-Guinea is *minman* het woord voor ‘ziel’.

CALENDARIUM

Hees, broos kerft de vuursteen van die stem
In de gedenktafel Gods afstand, maat van sterven;
Doseert de tijd, sorteert de eeuwigheid.

De schemering trilt van de guerrilla van krekels;
Drijft uit het marmer de meeuwen terug naar zee,
Waar het paard is, teken van toekomst of verleden.

En hier ben ik, zinnend op leeftocht of charonsgeld.³

³ In de klassieke Griekse voorstelling werden de zielen op weg naar de onderwereld de rivier de Styx overgezet door de veerman Charon; hiertoe kreeg iedere dode op zijn tong een muntje mee.

BERGTOP

Zo hoog zijn de scheidingen smaller,
Randen waar de wind met klank aan begint:
'Doembazijn' – pal in een oor van waarheid.

Hier kan het dichter bij de bron.
Hij zegt af de dienst van lippen en ogen.
Doden worden de goden weer. Ontdaan, vertaald,
Gaat hij over.

HET LICHT NOG AAN

Ze huilde toen ze slapen ging.
Je kunt het zien: de rode vlinders
Van de straat af meegevlogen
Zwerven als folders op het laken.

Voorzichtig haar niet aan te raken.

Hij doet het licht uit en het worden raven
En stijgen op, een nachtdicht eskadron

Met mogelijk achter zich hun trage schaduw:
Zon.

II Dichten?

DICHTEN ?

Sonnet, dat was zo-even, nu niet meer.
Eenzelfde dodelijk soort handigheid:
gijpen⁴ maakt
van de zeilboot een zielboot
en dan in een ommezien
weg.

⁴ Bij het zeilen is ‘gijpen’ de (meestal bliksemsnelle) overgang van de giek (het rondhout dat het grootzeil van onderen afsluit) van stuurboord- naar bakboordpositie, of omgekeerd, in het kader van een laveermanoeuvre.

NASCHRIFT

Wat niet vallen durft wordt niet gewogen.
Wat radeloos de zin omklemt is geen taal:

‘*Europa...* / In staren strandt de avond. / Op is de
toorts van toorn. / Ook van echter vuur ontzeggen /
Eeuwen ons de genegenheid.’

Kijk wat ik ken. Een spreidstand op de balans
van klanken.

A-a, e-e, ech-eg, o-o.

Ego-echoos.

Aha.

2.

Zodat we ons keren tot de wetenschap, en jaren
sparen voor een kleine waarheid die geen wijsheid is.

Een spiegelbal heeal, een sfinx
ter grootte van mijn hand.

3.

Woorden als pakpapier, woorden
die tegen jouw warmte mijn armen avonden ademen arend a

Zing een doodslid van het blad.

Maar op papier kun je niet leven.

Er branden gaten in bij elke spat.

*'Een Held van Onzen Tijd'*⁵

De nacht moet toch wel erg eenzaam zijn
dat zij zich vastklampt aan mijn spiegelbeeld;
alsof er niemand beters is te vinden.
My darker self, argwanend, links,
werk ik daar door, terwijl zij zich intussen
mooi maakt zeker, om mij dadelijk te strikken.
Interne verstandhouding wordt door het glas
verstrooid tot grijnzen. Op de vensterbank
drommen reeds haar liefdestrollen samen.
Vroeger plakte ik als ik bang was foto's
van filmsterren op de spiegel in mijn kamer.
Maar dit is erger: sluiten van 't gordijn
houdt in het eind van iedere controle.
Wie weet tenslotte wet ze nog van plan is.
Ik kan natuurlijk met de asbak gooien,
maar hij (of ik) gooi(t) terug; dat kost een ruit.
Laat ik maar rustig blijven zitten staren,
mijn angst niet laten merken. - Kijk eens aan:
Depersonalisatie en haar man
Narcissus treden langs het tuinpad nader.
Misschien dat ik 't straks zien ken, in 't prieel.

⁵ Titel van het voornaamste werk van de 19e-eeuwse Russische schrijver Lermontov.

VERVULLING

In staren strandt de avond.
Kozijn dat van verten het weefgetouw wordt.
En op mijn neergelegde handen
Vallen als een laatste licht
Symbolen neer.

STEEN DER WIJZEN

*een rondeel*⁶

Water geworden misschien
overgevloed uit mijn hoog bedrijvig
rondwerk tegen de dood

(vorst binnen en buiten -
pas wat daartussen verraadt, overslaat
als ontijd, is)

water geworden misschien
innig gebed langs koelte stenen
angstloos strelend de dood.

⁶ Middeleeuwse literaire vorm gekenmerkt door een kringloop van tekstheralingen.

MARCUS AURELIUS AUGUSTINUS

wijsgeer-keizer, gestorven 180 A.D.

Goud, maar als te nieuw gemeden. Beeldenaar,
liever dan kruis. Krijger met lege handen.

Buiken zijn het niet, hij likt
de barsten in het brood, in vijgen,
en denkt aan leeuwemuilen. Goudgeel. Arenazand,
dat onder kwijl oprult en donker wordt.

Een laatste veldtocht. Pest. De dood rukt onder zijn kuras.
Atomen, weifelend tot heelal bezworen, raken op drift.
Een laatste waarheid? Niets. Zijn lijk verstikt
kruid dat uit spleten in het grondzeil kroop.

HIJ SPREEKT HIER EEN SOORT ENGELS

Tussen dit en wat hij kende
(taaltje van slavendrijvers hier)
onder andere de Sáhara, nu niet van stilte of droogte,
maar van een schaterend vervlagen,
opeens zelfs teveel vloeistof, levensdauw? doodsregen?
geschaald in nauw zichtbare scherven.

Zeg: slapped scattered scarcely glass.
Kniel, buig voorover, slurp en snij je,
snij je spraakorganen uit
want deze taal heeft geen aa.

III Riten

AID LE-KEBIER

Het moet vanavond zijn,
tweeduizend kilometer ten zuiden van hier
even koud (20 februari)
olielicht in conservenblikjes
zomers droegen ze nauwelijks schoenen
zouden ze die nu wel hebben
nu ze over het massief van de Kippenbron
een glijpartij tussen de rotsen
nog aardig veilig, maar dadelijk
als ze in de zewja⁷ de beesten kelen
de overste vanaf zijn cactus het teken geeft
breken de geesten weer voor een jaar los.

Vooraf jongens zijn het natuurlijk: Sjedli (bijna mijn broertje)
zijn neef Rebbah (met mijn witte sjaal misschien nog)
de zoon van Amaar ben Abdullah
(die ook de krijttekeningen op het heiligdom maakte)
misschien dat el-Hedi er weer gaat spelen
of Hesnaöewi (mijn broer).

En ik ben de enige niet. Anders zou ik
nu wel die troms horen (zoals in mijn gehucht
dikwijls 's avonds, als zelfs Hesnaöewi
en ik allang in bed lagen, en hyena's
en andere couleur locale hun best nog deden).
Dit is heimwee. En onmacht. En koketterie.
Maar als ik er nu zou zijn
(meedansen, tabak nemen, het vuur op de handen)
zou ik huilen van geluk.

⁷ *Zawiyya*, loge van de plaatselijke Islamitische broederschappen die in Noord-Afrika het (in oorsprong niet Islamitische) extatische ritueel beheren, en het gebouw waar hun samenkomsten plaatsvinden.

Zijn ze nerveus, de jongens
durven ze de tabak te vragen
(eist de overste lijfelijke genoegdoening terug,
zoals in de tijd van die broer van Ghazzâli,⁸
tenminste dat schijnt zo).
En als ze het den geworden zijn,
de denkbeeldige borsten zuigend van hun mentor
of onder hem hangend, schommelend,
als een kind tijdens de dracht
(het moet een uniek geluk zijn,
zoiets als een eerste liefde hier,
of andere puberteitscrises), blijven ze het dan,
heilig maar gek, dienstbaar,
theezetten in de mannenvergadering,
zijkers die zich niet verdedigen;
of zweren ze het af, woest ontkennend,
een kort maar volkomen
geluk ruilend voor leiderschap in het gehucht,
een rijke schoonvader, of zoiets.

Hij komt niet, ik zie hem niet komen,
niet hier in dit vervloekte platte land,
flats en fabrieken, waar demonen
allang de nek werd omgedraaid.

En ze worden genezen
voor mijn part voor één dag,
voor mijn part van een hoofdpijntje
ze dansen op de cactussen
en laten zich, klaarkomend misschien
grijpen door die onzichtbare
en zijn hysterische, koele plaatsbekleder
de overste.

⁸ Klassiek Arabische auteur over onder meer het Soefisme.

Verder zweetlucht, de tegenzang van een tweede fluit,
het gillen van Allah, Die leeft,
het onzichtbare rimpelen van
wie zich tegen de trance verzetten
(rijkeren, dwepers met de moskee
die kruidenierswinkel van Mohámmed B.V.)
maar zij zijn net zo goed gekomen.

En de drom, die je kapot maakt
alsof je in een vlies zit dat stuk moet
een vel en door de scheuren
trekt de extase je weg.

Ontredderd is de slager, onwetend:
hij weet zich slechts Abraham
of de sjiech⁹ zelf, de slaper onder de vijgeboom
de heer der dieren,
geducht en demon.

Wat doen ze nou, die kerels hier
in hun pension een cactustuin
misschien dansen ze op een grammfoonplaat
ik droom van ze en spreek een koeterwaals
dat ik voor plat Arabisch houd.
Toch heb ik die cactussen gevoeld,
het kalf vastgehouden toen het gekeeld werd
voor dezelfde Mehémmed
hun opa, tiran, verstoorder van hun dromen
super-ego, morsdode heilige, bedrieger
en minnaar
die hen nu helpt met hun extase
ze penetreert vanuit de klanken van de fluit,

⁹ Plaatselijke uitspraak van het woord *shaykh*, ‘sjeik’, religieuze leider.

en mij,
een onbesnedene, geen christen meer,
en nooit een moslim natuurlijk,
maar een gek soort Kroemier,¹⁰
koeskoes-eter, fekier-in-spee.

Al die gillende vrouwen,
die geen woord mogen zeggen of zingen
maar die de voornaamste zieken zijn
uitdaging en bevestiging van de sjiech

En dan rotten hier
in Noord vooral, twee kilometer verderop,
die gastarbeiders, hun hoogfeest vierend
aan het hellevuur van Elektrozuur.¹¹
Een trom vind je hier niet.
Zondag mogen ze schapen slachten in het Vondelpark¹²
als de dames met hun hondjes
die vorig jaar al zo misselijk werden
van al dat bloed, al die stront
het niet hebben laten verbieden

Nu zal de buik geopend worden
zoals het boeren past: het mes opwaarts vanaf het kruis
in een beest dat heilig wordt
omdat het lekker is, en duur,
en van de heilige.
Wat interesseert de ligging van de darmen,
rooster ze, snuif de baraka, verslind die
in je godverdomde of heilige of geveinsde
extase.

¹⁰ *Khumiriyya* (in het Frans: *la Kroumirie*) is de plaats waar het hier beschreven Grote Feest gevierd wordt. De bewoners worden in het Frans *Kroumir* genoemd.

¹¹ Fabriek in Amsterdam-Noord, waar een ongekend grote brand woedde in het midden van de jaren 1970.

¹² Bekend, groot park in Amsterdam, op de grens van Centrum, Zuid en West.

Nu zal de buik geopend worden
een godsgericht: wie is met goed hart,
wie liep rechtdoor, wie neemt het vuur op de handen

En verder de hele stoet van zieken:
verlamden, door de sjech getroffen
hangend op een mager paard,
de familie met geit of kip achter ze aan
(en zorg dat je de goede kleur meebrengt!)
Ajésja (nu zelfs haar man aan de dokter wanhoopt),
gekke Dzijja, Hamádi, Machbóeba
die bij het moeras te onvoorzichtig was,¹³
Dziléni, die pas toen hij doodziek was merkte
dat hij het beloofde schaap verkocht had.¹⁴

Je moet het je voorstellen:
ik denk niet dat ze veel praten
zingen ook niet - dat is voor straks
kouwe poten hebben ze nu,
honger, het wordt donker,
ze gaan langs het gehucht van de gehate zwagers
horen het reuzenzwijn
(dat onder God noch duivel ressorteert)
in het struikgewas wroeten
een kilometer verder klinkt de trom al
beginner de fluiten te gillen
de stem van de sjech perst zich uit die kokers
maar gelukkig nog niet volkomen,
er is nog tijd.

¹³ Als vrouwen in Khumiriyya water gaan halen bij de bron (die meestal op een drassige plaats ligt) stellen zij zich bloot aan de aanvallen van landschapsgeesten (*djinns*) die, naar men gelooft, zich daar plegen op te houden.

¹⁴ In Khumiriyya wordt veel ziekte en ander onheil toegeschreven aan het niet nakomen van offerbeloften die men aan (dode) plaatselijke heiligen heeft gedaan.

EEN KIND KRIJGEN

En dan is dit nog maar de stadsrand.
Voor het eerst zie je eenden in echte V-formatie overvliegen, wel 100.
Knipper met je ogen en het uitzicht scheurt.

Uit iets groenere plekken in de perken,
uit stukken iets verzakt jong trottoir
herrijzen boerderijen, sloten, in slaap gestorven koeien.
De muren worden doorzichtig, een boeremeid
verbijt zich in de boxengang,¹⁵ verchroomde flat-mevrouwen
boven prikken zich nijdig aan het hooi.

En mompelend, meer als een begrafenisstoet,
heb je daar den de dode voorouders, sloffend,
een halve meter boven de grond

de handen op elkaars schouders, in rijen van generaties,
uitwaaierend als maat van het verleden,
spugend, bekkentekkend:

de binnenschippers, de verre neven van Rembrandt,
een heks, een paardenkoopman, smokkelaars,
en andere half verzonnen familie verhalen.
Allemaal plattelanders, zwervers die
met wellust scheuren schoppen in het beton.

Wat moeten ze hier? Spreuken en wensen uiten, azen
op offers, kruimels, wijwater?

¹⁵ Na de Tweede Wereldoorlog werden er in Nederland in nieuwe stadsdelen grote woonflats gebouwd, waarvan de onderste verdieping, op de begane grond, bestond uit afzonderlijke bergingen ('boxen'), vanaf de straat en het trappenhuis te bereiken door nauwe en slechtverlichte gangen.

De goede feeën kunnen op het dak gaan zitten.
Als je goed luistert hoor je in de verse
al bommen, of trommen, of zoiets.

Ons kind slaapt. Wordt straks wakker. Huilt. Poept. Lacht. Eet.
Vervulling die ons maakt tot sterke dieren, samen
jagers, soms prooien, in de woestenij.

DODEWAKE VOOR CHIEF MULIMBA

Ze slapen weer buiten,
een vel van toekomstige lijken
ingeplooid tussen de aarden huizen.

Moehheid onderschept de ontroering
na vorige nachten van fluisteren, proberen te slapen,
van spotliedjes waar de jongeren zitten, bier,
en slaapwandelen overdag.
Hoe kom je de week door
die het maken van een voorouder vergt?

Schendt zijn huis in nok en achtermuur
Breng het terug tot een klaagstand een stortplaats
voor plengoffers van bier en wanhoop
voor bloed uit borsten rijt
en geen melk

De wankelende steun van grootheid
de hijbesloten zelfheid van het prijslied
de gevorkte tak als schrijn het geweeschot
is het genoeg?

De ouden spartelend in de bekende
olifantsval van het mannenhof
(‘hij is dood, wij doodden hem, nemen zijn titel
maar zo niet meer kwetsbaar, ontsnapt hij
en onbereikbaar verheven
vervolgt hij ons razend verscheurt ons’)¹⁶

¹⁶ In Centraal Afrika wordt het overlijden van een mens meestal mede aan, door een medemens bedreven, hekserij toegeschreven. Vooral oudere mensen zouden zich van hekserij bedienen. Als een individuele variant van de retaliatiegedachte die ook aan het nucleaire wapenevenwicht in de Koude Oorlog ten grondslag lag (‘als je mij vernietigt kan ik met mijn laatste krachten toch ook jou nog vernietigen’) neemt een oudere vaak medicijn dat ervoor moet zorgen dat zijn eventuele moordenaar na diens daad geen rust meer zal kennen.

Maar ledematen, bomen, de ochtendlucht
beven daaronder van zwijgen
zo hard als geen mens mag schreeuwen:

‘Moordenaars, heksen, medicijnjagers
zijn bezig ons uit te roeien
snijden de kinderen het hart uit
stropen het vel af van vaders, van moeders.
Maar wij zullen uitvinden wie.’

.

En de twee onderzoekers met hun kind
slaven eerst van een andere dood
opkijkend nu van het *nsjiema*-maal¹⁷
de was, interviews, notities, de zieken,

werpen hun fascinatie, begripwinst
af als een slangehuid
slapen buiten
storten snikkend
bier aan de voet van de schrijn.

¹⁷ Basisvoedsel in Centraal Afrika is een brei van maïsmeel, zout en water, *nshima* genaamd.

KANK'ANGA

*puberteitsdans voor een debuterend meisje, Zambia*¹⁸

Een buurvrouw had het haar geleerd
met slaag, voor geld en voor de eer
voortaan haar grote zus te mogen heten
en vóór te mogen dansen op de eerste
feestmorgen van haar vrouwzijn

(Begroet je schoonvader nee niet zo verdomme
hij zal avances maken maar pas op
dat je hem niet voor schut zet voor de anderen
kijk cassave kook je zo en nu
zo moet je je bekken houden dit bewegen
en zorg dat je goed droog blijft ook al heb je
nog zoveel zin laat voelen nee je moet
een droge bedding bij de eerste regens zijn
niet een moeras dat nog wat extra's opslurpt
met deze stok maak je de ingang wijder
met deze dieper - wat? pijn? flauwekul
wanneer je bloedt dan weiger je degenen
van wie je houdt, pak maar een kerel van een
vijandig dorp, één die je naam wil doden
of varkens uit de stad bezorg ze
maar iets waardoor hun spul verrot
maar anders voor je vriend je man gebruik je
na afloop deze zakdoek maak hem schoon bescherm
hem tegen de krachten van ons bloed)

¹⁸ In Centraal Afrika ondergaan meisjes vanaf de eerste menstruatie een periode van afzondering en training, die wordt afgesloten met een feestelijke solodans.

Al kon ze ook hard slaan en schelden
lief was ze en zo trots toen haar pupil
(verstopt 's nachts onder dek terwijl de rest
feest vierde buiten opgewonden raakte)
die ochtend na ontredde plankenkoorts
de debutantendans volmaakt verrichtte.

Is dit mijn lijf kan ik nu blij zijn met
die nieuwe borsten ieder die ze keurt
tussen mijn kraag van kralen door zal ik genoeg
zorg hebben voor een eigen kindje straks?
Moeten mijn dijen nu voorgoed bedekt
met een sjiténdzje¹⁹ zoete grens
waar zelfs de liefste tolgeld moet betalen?

Mijn handen dragen dansend schaal na schaal
van nog onzichtbaar eten langs het pad
dat spant tussen de dorpen van mijn
vader, moeder, man - een web
van nederige macht zolang het standhoudt

Zusters, vriendinnen rukken zich
de kralen van het lijf om mij te geven
het dorp verdringt zich om hun kleine geld
te leggen in de holte op mijn hoed
mijn moeder huilt mijn vader zit ontdaan
op de centrale stoel te wachten tot
ik voor hem kniel en hij mijn vijftien jaar
voorgoed moet afbetalen met twee dagen loon.

¹⁹ *Chitenje*, in de Nyanja-taal (voornaamste taal van Lusaka en van Oostelijk Zambia) naam voor een paan (wikkelrok bestaande uit een onbewerkte lap stof).

De mannen staan in tweestrijd kijken is
toegeven dat ze mooi is weer zo een
met macht over ons lijf en onze centen
ze brallen wat het bier is nog niet op
maar kijken toch, schreeuwen zich hees en slikken
ternauwernood iets onbestemds weg: liefde? jeugd?

HATSJEPSOET²⁰

Deir al-Bahari

Ik wil niet leven in het land van mijn ouders
ik zoek asyl in jouw vrouwenstad
waarnaar mijn ziel de avond richt
dravend naar poorten bakens
waartussen straks de rokade
van hunkering zijn zelfbevangen sprong dikteert

ben ik van die stadstaat de taal
met lippen handen geslacht klein als slaven
mijn afgegespte lijf terzijde een lied in jouw straten.

²⁰ Hatchepsut, ambitieuze en succesvolle vrouwelijke faraoh gedurende het Nieuwe Rijk, opdrachtgever van de prachtige tempel te Deir al-Bahari nabij Luxor.

1.

Zijn hart is heel klein toegestrikt
litteken van een hechting, of een snik
van binnen aan tegen de borstwering
van Eurocheques,²¹ rijbewijs en Makrokaart²²

En woorden die toch eigenlijk de verrassing
van het naar onverwachte lengte opensnappen
van veters hadden (ha bevrijd
mijn nieuwe voeten uit hun gijzeling)

Die bikt hij nu maar uit de automaat:
een gulden, wachten, pakt hij hem, jewel,
het glazen deurtje kantelen (een flits
van buiten; zonnig zeker) en nog heet
komt boven uit wat beter uit zijn reet

²¹ Grensverleggend betaalmiddel uit de jaren 1970-1990, achterhaald door de invoering van de PIN-pas en van de Euro.

²² Document dat toegang geeft tot het groothandelsbedrijf Macro, waar detailhandelaren (maar ook de weinige particulieren die zich ten onrechte toegang hadden weten te verschaffen) konden profiteren van groothandelskorting.

2.

College klaar weer
niet door de mand gevallen

Wraakzuchtig roeren zich verdriet en grootheid
diep in het trapgat; hij vlucht in de lift
waar tegen de wand gedrukt hij zich
beheerst omlaag laat storten

Het lokt onder de trein de binnenloopt
maar hij ontsnapt de restauratie in

3.

Daarin; en in de handigheid waarmee
hij vrouwen snel tot moeder of tot zuster
bezweert of zelfs tot dochters al
net draaglijk naast de vrouw van wie hij houdt

Maar stukjes van die vrouwen breken los
duivels of muzen die hem blijven pesten
slechts te verzoenen door dit zwarte bloed
van woorden spatter op papieren tempelwanden:

Schrijven met je sodemieter, of verrekken!

COMPUTER

Je pikt me mijn gedichten af
verhaspelt ze tot een codeeropdracht
(COPY, REWIND, CATALOG, LABEL, TAPE)
waardoor die mensen, warm nog, schokkend
worden verpulpt tegen het scherpe rooster
van correlatiematrix factoranalyse

Drums binnen de palissaden van de chieft,
snikken, een feest, jachtbuit, hekserij,
het kindje dood in mijn houten armen -
ze laden weifelend en insignificant
op 'productiviteit' of 'proletarisering'

Terwijl bedwelmd aan jouw orakel ik van dichter
tot godsman word steeds scherper uitzet
de loodrechte vectoren van hun lot

Hun bloed sopt uit de terminal nu ik
onder het prevelen van een heidens schietgebed (*attadzj, dzjietiefail,*
eedzj, ai-die is bins)²³
de toetsen indruk volgens jouw gebod
wentelend in mijn priesterlijke kunde kruipend
bij de geringste afwijzing van jouw kant

Jij Baal aan wie ik kinderen voer
stuur me je output cijfertjesbehang
en als de deuren en mijn kop zijn dichtgeplakt
laat me wat dichten mogen op de achterkant.

²³ lees: 'ATTACH, GTFIL, H, ID=BINS', een veel voorkomende reeks opdrachten bij de (archaïsche, *mainframe*) computer berekeningen waarnaar in het gedicht wordt verwezen; vergelijk een soortgelijke reeks enige regels hoger.

REIS OP MOEDERDAG

1.

Bollenvelden

blikvallen voor de duinenlijn, afgemeten
grafkuilen van een schoonheid te moedwillig
hoewel, tussen de hebbelijke drukte
van luxe huizen, schoorstenen, zaadpakhuizen
woonboten, deze trein, mercedessen
waarin met masker, gifspuit snel naar het veld,
is dit geen landschap maar fabriek van mensenlevens
waarbij zowaar een beetje bloemen vrijkomt
meer als een soort van stiekeme vetvuiling.

Het lijkt verdomme mijn gedichten wel
haastig getrokken in een dalkom tussen
de slagschaduw van boekenrotsen, output, overmacht.

Wat is er mis

de zon schijnt en die kleuren zijn toch mooi
of niet soms zoeken naar mijn pijp
geeft me een alibi om diep te bukken
ik weet niet eens waarom ik zit te janken
gelukkig kijkt de treincoupé naar buiten:
haast net zo mooi als op de KTV²⁴

2.

Mama dit is het land waarvan ik vlucht
wij zijn vazallen door een rancuneuze trouw
gebonden aan gedeeld verdriet
en op het jaartoernooi, met pantser, schild
vernieuwen wij de eed, elkaar bedreigend
voor intrigeren aan de grens daarbuiten

²⁴ Enigszins gedateerde afkorting voor 'kleurentelevisie'.

3.

Hier is het strand en dit mijn eigen kind
zes is ze en ze zingt (god weet waarom)
van drinken, drinken aan de wereldgod
werpt aan de waterlijn de aangespoelde
dubbele, nog gevulde
schelpen terug in zee.

Ik wil met die schelpen mee.

VOOR LENSHINA

*Alice Lenshina Mulenga, geb. ca. 1920,
profetes van Zambia*

Twee jaar jonger dan mijn moeder ben je

Toen je je eerste visioenen had
(een witte man roept aan de overkant,
met bijbels zwaaiend, maar het oude land slaat
toe door reuzezwammen ngoeloeegeesten ²⁵
joelen kerkzang door je mond)

Leerde ik ongeveer de letter P,
een veter strikken, houtjes kloven, leven met
maar zonder vader

Afrika was een doos vol melkflesdoppen²⁶
ritselend kindergoud als losgeld voor
missieslaafjes in lichtroze gebreide broek
losgekocht uit volmaakte rieten kegels onder
de plantenkas van Artis toegevouwen
in de te schone paterszakdoek meegebracht:
Kleine Apostelen, kijk een stukje duivel
met zieltjes tellen leer je de tafels ook

²⁵ In Noordelijk Zambia worden landschapsgeesten (*genii, djinn*) vanouds *ngulu* genoemd.

²⁶ In het midden van de twintigste eeuw werd melk onder meer gedistribueerd in glazen literflessen, die met een metalen dop eenmalig waren afgesloten; deze doppen hadden omwille van hun metaalgehalte een zekere, minieme geldwaarde, en kinderen verzamelden ze ten behoeve van de katholieke missie in verre werelddelen, onder meer (naar hun werd verteld door rooms-katholieke ambtsdragers) om in Afrika slaafjes vrij te kopen en van passende kleding te voorzien. *De Kleine Apostel* was een katholiek kindertijdschrift dat deze voorstellingen en activiteiten in stand hield.

Wist ik veel van Afrika
jij goochelde Churchill's stem uit een kookpot
werd de grootste dichteres in het Bemba²⁷
jouw liederen trokken palissaden op
tegen bier, hekserij, de blanken
het schoolgaan, roken, de partij, de dood

Je kerk werd zo groot als Tilburg
je kathedraal groter dan het Centraal Station
vrachtwagens reden pelgrims aan
verder dan van hier tot Compostella²⁸
het schrale land schroeiplekken in het fluisterbos
van dode vorsten, halflingen,²⁹ boomtop-wandelen-
de aardslang van de regenboog
het wou terug, terug binnen jouw omheining
de wereld een dorp weer zonder stad

Wist ik veel van Afrika aan schoolvriendinnen
blank en nog meestal door een wolkendek
van kleren heen verkende ik
het Congobekken, de curve van de Nijl
het Maangebergte en de Kaap de Goede Hoop

²⁷ Voornaamste taal in Noordelijk Zambia en in de Copperbelt, het industriële gebied van Midden-Zambia.

²⁸ Pelgrimsoord in Noord-Spanje, na Rome het belangrijkste Christelijke pelgrimsoord in de Middeleeuwen.

²⁹ In de voorstellingswereld van Centraal Afrika wordt een belangrijke plaats ingenomen door een wezen (genoemd met vele namen, onder eer Luwe, en Mwendanjangula) dat maar één helft (linker of rechter) van een menselijk lichaam bezit, en zich dus hinkend door het bos moet bewegen.

Terwijl jouw woorden-palissaden echte werden
met speren, voorladers, vliegles van
termietenheuvels af en schietgebeden
vrouwen als voetvolk en hun kinderen als schild
tegen de chiefs, de priesters, de politie
de moordpartijen van de volksbevrijders
de dodendans tenslotte van de staat
een zwarte slagorde als zeis en zandlopers
van megafoons waaruit blanke gebroken Bemba
met executie dreigt na drie minuten
en uitvoert

Ze hebben je kathedraal verwoest
ze hebben je dorp platgebrand
ze hebben een prop gedrukt
in het keelgat van je visioenen
een prop van christendom, partij en staatsmacht
de paters stelen je liederen als porno
kuisen ze en winnen er weer zieltjes mee

En nu je oud bent en stom
mag je een marktvrouw worden in Sjléndzje³⁰
een zwarte steen uit de hemel gevallen
gekust door historici, antropologen
en zendingswetenschappers tuk op publicatie
exotisch alternatief voor Wederdopers
de Jesus Movement of het Trents Concilie

³⁰ Chilenje, een volkswijk in het zuiden van Lusaka, de hoofdstad van Zambia.

Ik ken je pas sinds de archieffoto waarop
de missionaris onze vriend zo'n kind
nog levend maar dat als schild gefaald had
van zijn dode moeder het slagveld wegdroeg

Niet als buit maar meer zoals
ik over je had willen schrijven
als ik was vrijgevochten van de wetenschap

Of eindelijk zwart geworden (ik heb de kleur al
van je handpalmen je zolen)
me neerlegend bij Afrika
mijn buik tegen Dakár
mijn knieën onder de Goudkust
mijn hand op Bembaland
een niet bestaande god prijzend in jouw naam.

OVER DE AUTEUR

Wim van Binsbergen (1947) schrijft gedichten sinds 1962. In 1971 publiceerde hij in eigen beheer *Gedichten en Twee Essays*, waaruit de eerste sectie van *Leeftocht* een keuze is. Later verschenen gedichten van hem in *Mandala*. Als antropoloog heeft hij zich voornamelijk gericht op religie en op Afrika. Hij deed veldwerk in Tunesie en in Zambia, en is thans verbonden aan het Afrika-Studiecentrum te Leiden. Hij publiceerde een aantal wetenschappelijke artikelen, was co-redacteur van een boek over religieuze vernieuwing in Afrika, en werkt nu aan een boek over zijn onderzoek in Zambia. Daarnaast schrijft hij een roman die zich afspeelt in Noord-Afrika, en waarin de reconstructie van een moord gepleegd in het begin van de koloniale tijd. het kader vormt voor een confrontatie met een andere cultuur en haar goden.